

Od jezikovnega pouka do spisja, od prirodozlovja do zemljepisja in zgodovine — vseskozi se previja tanka nit verskih čutil, ki so toliko tesno navizana drugo ob drugem, da nam kažejo sedanjost ljudsko šolo v pravi verski luči.“

In še dalje pišemo:

„Poleg domoljubja je ljubezen do Boga in Njegovih del glavni steber, na katerem stoji zdrava in prava vzgoja človeštva. Besede, ki jih je zapisal pokojni Andrej Praprotnik že pred 30. leti: „Šola se združuje v vsem in povsod s pravim cerkvenim duhom“ — te besede so resnične še danes, in po krivici bi sodil naše učiteljstvo oni, ki bi trdil, da stavimo zid med cerkev in šolo!“

In sedaj pravimo, kar izpričuje že naše delovanje samo:

To je naš program, po katerem se ravnamo pri izvrševanju svojega zvanja! Kdor trdi nasprotno, ta naravnost laže, ker ne more dokazati svoje trditve!

Članek, iz katerega smo citirali gorenje stavke, smo napisali ob prihodu sedanjega škofa v Ljubljano. Preden je bil dr. Anton Bonaventura Jeglič v Ljubljani, sedaj, ko je v Ljubljani, in potem, ko ga več ne bo — vedno smo delali, delamo in bomo delali tako, kakor pravijo gorenje besede, ker smo učitelji, ki vemo, kaj pomeni biti učitelj!

Ali gospod knez in škof ljubljanski nas je obsodil! V zadnjem svojem pastirskem listu, ki so ga brali po cerkvah v nedeljo, dne 15. vinotoka 1899. leta, in ki ga je poslušala tudi naša nedolžna šolska mladina, piše o nas: „... Saj bodo samo oni učitelji (to so samo tisti, ki so se udeležili duhovnih vaj!) Vaše otroke prav vzgojevali, ki se sami Boga boje, ki sami svoje krščanske dolžnosti izpolnjujejo in v resnici po sveti veri živijo. Učitelji pa, ki se Boga ne boje, (to smo mi, ki nismo bili pri duhovnih vajah!) ki krščanskih svojih dolžnosti ne izpolnjujejo, ampak Bogu in cerkvi nasprotne časnike berejo, pa morebiti tudi med Vami razširjajo ter sebe in Vas ostrupljujejo, taki učitelji niso sposobni, da Vaše otroke prav vzgajajo, to je, da jih res vzgoje v strahu Božjem, v ljubezni do Jezusa, v pokorščini do svete cerkve, da jih vzgoje v duhu krščanskem, v duhu Jezusovem...“

S temi besedami, ki so jasne kot dan opoldne, ko ga obliva razkošna solnčna luč, je priskočil naš cerkveni vladika na pomoč nameram „Slovenca“, „Domoljuba“ in „Slovenskega Lista“... To je vojska! To je moč! —

Prosimo!

Primerjaj vsak trezno in brez strasti besede, ki smo jih zapisali mi, ki obsežajo naš program, po katerem — tega nam ne more odrekati nobena šolska oblast, noben nadzornik in nihče drugi — smo se vedno ravnali, in besede, ki jih je zapisal presvetli knez in škof ljubljanski!

Gola in — žal — žalostna istina je, da so naperjene proti nam, a gola resnica je tudi to, da se obsojajo same! Da!

V opravičevanje svojega zlega početja se klerikalci sklicujejo na XVI. sejo deželnega zbora kranjskega, ki je bila dne 26. svečna 1898, ter pravijo, da so takrat pokazali, kako gore za naš stan. Hipoma smo se vdali takrat veri v besede, a dejanja poslednjih dni izpričujejo, da smo se varali, varali prebridko in da so bile zgolj sanje naše nade, da bomo v bodočih dneh vrgli iz rok bojno kopje in v prijateljstvu podpirali drug drugega pri vzgoji mladine, pri delu za narodovo blaginjo.

Ne bomo ga vrgli! Izvojevati moramo boj, in zmaga mora biti naša, saj je pravica in resnica na naši strani!

Obupali bi sicer že lahko, a obupali ne bomo, ker gojimo sveto spoštovanje do ljudske šole, ker smo v dno duše, nemojno in sveto preverjeni, da je ljudska šola taka, kakršna je, življenjskega pomena za blaginjo našega slovenskega naroda. To prepričanje, ki nam daje pogum in nam odganja vsako bojazen pred morebitnimi uspehi napolncevanja, laži in zavijanja, nas bode vodilo tudi v bodočih dneh v boju za svojo sveto učiteljsko stvar!

Prepričani pa smo tudi, da se bodo zaradi tega, kar smo tu s čisto vestjo in z mirno dušo napisali stvarnega v pobijanje početja klerikalnega časopisja in v obrambo svojega neizpremenljivega ravnanja, spet zagnali v nas z divjo strastjo, obračali in zavijali in zopet izvajali iz vsega krive sklepe, da smo vrgli Boga iz srca, da ga hočemo vreči tudi iz šole! Vse to vemo, saj smo temu vajeni!

A če nam je dovoljena primera, pravimo, da ostane rokavica rokavica, četudi jo obrneš — t. j., resnica ostane resnica, če jo zasuješ desetkrat!

Pripravljeni smo torej na kak članek v 12. ali še mnogoštevilnejših poglavjih, a četudi napišejo sto člankov, nam ne vzamejo prepričanja! Zavoljo tega pa ne odnehamo niti za pol lasu in rajši zaigramo svojo eksistencijo, nego bi si morali kdaj očitati, da smo v tako resnih trenutkih držali križema roke in da nismo upoštevali zaupanja svojih tovarišev po kmetih, ki bodo pač najbridkejšje in najobčutnejše čutili zle posledice početja naših sovražnikov!

In tem svojim vrlim tovarišem kličemo, da naj vztrajajo v boju; v nas imajo podporo, kakršna more biti bratova bratu!

K sklepu besede z dne 1. prosinca 1898. l.: Zmagamo v znamenju samozavešči, prepričanja, svobode in vsestranskega napredka, a pred vsem v znamenju odkritosrčnega medsebojnega prijateljstva in sloge!

Pro domo.

(Odgovor „Slovenca“)

II.

Leta 1895. je izdalo in založilo „Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta v Ljubljani“ knjigo: „Domača vzgoja“, po najboljših virih spisal Jakob Dimnik, učitelj v Ljubljani. Čisti dohodek te knjige je bil namenjen učiteljskemu konviktu, torej dobrodelen namen; vrhutega je imela ta knjiga tudi namen, seznaniti naše ljudstvo z razumno in pametno domačo vzgojo ter razširiti tem potem med slovenskim narodom misel o učiteljskem konviktu. Vsi trije nameni so se dosegli. Ker je delal g. Dimnik brezplačno, je vrgla knjiga učiteljskemu konviktu nad 300 gld., in tudi druga dva namena sta se dosegla popolnoma.

In kaj je žel gospod Dimnik za to delo?

„Slovenčevi“ kritikastri so vzeli knjigo pod pristransko kritično steklo ter si prizadevali na najpodlejše načine uničiti knjigo in g. Dimnika, češ, delo ni izvirno, in g. Dimnik pa pravi, da je knjigo spisal. V svoji navianosti in namazanosti pa svojim vernim čitateljem niso povedali, da stoji na naslovnem listu zapisano: „po najboljših virih spisal“ in namenoma so tudi zamolčali, da je g. Dimnik naznanil v predgovoru tudi vse vire, katerih se je posluževal pri spisovanju „Domače vzgoje“.

Namena, katerega so imeli ti poštenjaki: očrniti in izpodkopati ugled g. Dimnika pri učiteljstvu in pri šolskih oblastvih — niso dosegli; baš nasproten namen je imel ta ostudni napad na čast in ime g. Dimnika.

Neki župnik se je izrazil tedaj proti nekemu učitelju tako-le: „Vi učitelji nimate prav nič pravice, pisati o vzgoji otrok, zato smo poklicani le duhovniki“. Dobro, častita gospoda! Le hitro pero v roke in pišite! Od srca vam bomo hvaležni; prepričani smo pa, da boste tudi vi segli po raznih virih, ker za izvirnost na pedagoškem polju nimate sposobnosti, izvirni ste le v častikraji.

Mimogrede omenimo, da so se vsi drugi listi prav pohvalno izrazili o tej knjigi, posebno pa „Zgodnja Danica“, ki je še celo nekaj odstavkov ponatisnila.

Letos je izšla na tem polju tudi prav lepa in potrebna knjiga: „Vzgoja in omika ali izvir sreče“. Spisal Jožef Valenčič.

Vse vprek je pohvalilo to knjigo, ker je nova na slovenskem slovstvenem polju, dasi je vsakdo dobro vedel, da je knjiga spisana po raznih virih. Ko bi to knjigo spisal po raznih virih in bi te vire tudi v predgovoru naštel, kakor je storil g. Dimnik, kak ljudski učitelj, o, kako bi padli ti črnogledi po knjigi in po učitelju, češ, tega ne smemo pustiti, da bi učiteljsko delovanje stopalo na površje ter prodiralo med narodom. Mi moramo biti na površju, si mislijo, tudi če samo zabavljamo in krademo čast svojemu bližniku, saj: namen posvečuje sredstva.

Kako so pravični v sodbi ti učeniki krščanske pravičnosti, nam dokazuje ta-le slučaj: Leta 1888. je izšla na pedagoškem polju ta-le knjiga: Pedagogika. Po najboljših virih spisal (sic! Uredn.) Anton Zupančič, učitelj pedagogike na ljubljanskem bogoslovnem učilišču. Odkrito povemo, da smo veselo pozdravili tudi mi to knjigo, dasi smo takoj videli, da ni izvirna. Kot profesorja pedagogike je č. g. Zupančiča privedla vsakdanja potreba do tega, da je spisal „Pedagogiko“, prvo slovensko knjigo te vrste. Tudi on, dasi profesor, je segel po virih, katere je pa, kakor g. Dimnik v „Domači vzgoji“, v predgovoru navedel! Poglejmo nekoliko v to knjigo.

Častiti g. A. Zupančič piše: § 1. Kaj je vzgoja; nje potrebnost:

„Toliko slaboten in nadložen stopi človek na svet, da bi kmalo kmalo bilo po njem, ako bi mu nihče ne pomagal. A Bog je roditeljem, zlasti materi, zasadil v srce veliko ljubezen do otročiča. Ta sprejme detice v svojo skrb, in mu z veliko potrpežljivostjo ter silnim zatajevanjem samega sebe deli vsega, kar je otroku potrebno v ohranjenje življenja in v telesni razvoj. Tako se mala človeška stvar razvija telesno. Dete bi pa samo sebi prepuščeno ter brez tuje pomoči tudi do duševnega razvoja ne prišlo. Dorasli ljudje, bodisi starši, sorodniki, bodisi odgojitelji, učitelji delujejo torej tudi na dušo otrokovo, vzbujajo, gojé njene moči; vplivajo na dete sedaj pospeševaje, sedaj zadržaje, — in tako delovanje dorašlih na dušo otrokovo stori, da se dete razvija duševno. To delovanje dorašlega na nedorašlega človeka pa pojenjuje in pojenjuje, ter slednjič popolnoma preneha, ko gojenec postane telesno toliko čvrst in duševno toliko razvit, da se v svojem dejanju in nehanju zamore sam odločevati, sam sebi rednik in odgojitelj biti. To delovanje dorašlih na nedorašle, katero namerava, dovesti jih do svobodne samoodločljivosti, imenujemo vzgojeslovje. — — — Natura ima v prvi mladosti vso oblast nad otroka, in da bi ce-

loma ga pustili pod to oblastjo, ostal bi nekako prirodno bitje, ne prišel bi do razumnosti. Da človek postane vzmožen, doseči svoj cilj, treba je že zgodaj v njem omejevati moč nature. To se zgodi, ako razviti človeški duh, t. j. um odgojiteljev začne na otroka gojenca delovati, čez njegovo naturnost gospodovati, in jo tako dolgo mejiti, da se vzgojencu um toliko razvije in volja toliko utrdi, da je sam sposoben, gospodovati nad svojo naturo.“

In tako gre to dalje; vse to je vzel č. g. A. Z. iz: „Franz Herrmann: Allgemeine Unterrichts- und Schulerziehungslehre.“ To je tista pedagogika, iz katere smo se učili novodobni „brezverski“ učitelji na „brezverskem“ učiteljskem. V dokaz prosimo primerjati zgornje s tem-le, kar piše Herrmann:

„§ 1. Begriff der Erziehung. § 2. Nothwendigkeit der Erziehung.“

Kein Geschöpf kommt schwächer, hilfsbedürftiger auf die Welt als der Mensch, und nähme sich nicht von dem ersten Augenblicke des Lebens die Liebe seiner an, er würde binnen Kurzem elend zu Grunde gehen. Aber die Eltern und vor allen die Mutter gewährt mit liebender, aufopfernder Sorgfalt dem kleinen Pflingling, was sein schwaches Leben zu erhalten, was seine körperliche Entwicklung zu fördern geeignet ist. Während das Kind so sich physisch entwickelt, geschieht dasselbe auch in psychischer Hinsicht, und unter der Einwirkung Mündiger (Eltern, Verwandte, Hofmeister, Lehrer), die bald helfend und fördernd, bald hindernd und abwehrend auf das Kind, das unmündige, Einfluss nehmen, entwickelt es sich körperlich und geistig. Aber die Einwirkung der Mündigen tritt allmählig immer mehr zurück, bis sie endlich ganz aufhört, sobald nämlich der Zögling geistig so weit fortgeschritten ist, dass er im Stande ist, sich in seinem Thun und Lassen selbst zu bestimmen. Die absichtliche Einwirkung Mündiger auf Unmündige, um diese zur Freiheit der Selbstbestimmung zu befähigen, heisst Erziehung.

— — — Auf den untersten Lebensstufen ist der Mensch ganz der Macht der Natur unterworfen. Ueberliesse man ihn derselben ausschliesslich, so könnte er sich zu einem blossen Naturwesen entwickeln, er vermöchte nicht, ein freies, d. i. vernünftiges Wesen zu werden. Die Macht der Natur muss also zurückgedrängt, sie muss in gewisse Grenzen eingeschränkt werden, wenn der Mensch fähig werden soll, seine Bestimmung zu erreichen. Dies geschieht dadurch, dass ein bereits entwickelter Geist, der des Erziehers, an den Zögling herantritt und dessen Natürlichkeit beherrscht und in ihre Schranken zurückweist, solange, bis der Geist des Zöglings jene Entwicklung, der Wille desselben jene Kräftigung erreicht hat, welche ihn zur Beherrschung seiner Natur befähigt.“

Naj to zadostuje. Navedli bi še mnogo drugih odstavkov iz Herrmanna, iz katerih je zajemal č. g. A. Zupančič, in takih dokazov bi podali lahko tudi iz: H. Baumgartner „Leitfaden der Seelen- und der Erziehungslehre“; A. K. Ohler: „Lehrbuch der Erziehung und des Unterrichtes“; dr. Alb. Stöckl: „Lehrbuch der Pädagogik“ itd. Naj nam pa preč. g. A. Zupančič ne zameri, da se lotimo njegove „Pedagogike“. Gotovo nimamo najmanjšega namena, žaliti ga, ali mu kaj očitati. Mi hočemo le pokazati s to primero „Slovenčevim“ neizkušnim in škodaželnim kritikom, da se izvirne knjige o vzgoji otrok, izvirne pedagogike ali metodike ne dajo iztresati kar meni nič, tebi nič iz rokava, ampak za tako delo je treba virov. Pa tudi to delo ni lahko, ker je treba te vire na-

tančno brati in študirati. Take študije so pa dokaz pridnosti in gorečnosti do predmeta, do šole! Zato je dotičnik že skrajno podla duša in hudoben človek, kdor ovira namenoma s škodaželnimi kritikami tako delo, tembolj ker vlada prav pri Slovencih na tem polju grozna suša. Po najboljših in v predgovoru navedenih virih spisana dela se torej ne smejo tako lahkomišelnostjo obsojati, pač bi se pa lahko dejale pod kritiško steklo recimo n. pr.: Povesti, spisal Andrej Kalan. O izvirnosti takih povesti bi vedel g. dr. Ivan Borštnik, zdravnik na Reki, nekaj povedati. Torej tudi izvirnost v pisanju povesti ni tako lahka kakor izvirnost v častikraji!

Svobodna šola — svobodni učitelji.

I.

Ni še dolgo tega, kar je pisala od dr. T. G. Masaryka urejevana revija „Naša doba“: „S tem, da je država v učni načrt šole, katero je prevzela v svojo oskrbo, uvrstila i religijo ter je poučevanje tega predmeta kakor tudi nadzorstvo nad njim dala popolnoma v roke cerkve, s tem je dala klerusu priložnost, izkoristiti gostoljubnost nove šole k boju proti nji.“ —

Čitajoč le-to, sem se spomnil znanega boja, ki je divjal pred nekoliko desetletji v Franciji in katerega je povzročil minister Falloux s tem, da je v francoskem parlamentu predložil načrt zakona, ki naj bi povrnil duhovništvu nekdanjo oblast nad šolo. Spomnil sem se na govor enega največjih francoskih republikanov, znamenitega pisatelja Viktorja Hugota, ki je možato nastopil v parlamentu proti nameri klerikalne armade. Navedem naj ta govor v celoti, da vidite, kako je sodil ta veliki genij naroda francoskega:

Najprvo povem, kaj hočem in česa nočem. Hočem veliko šolo, katero naj urejuje država. Nobena občina ne bodi brez šole, nobeno glavno mesto brez visokih šol. Hočem videti prosveto v vsi deželi. Hočem povsod vsaj solnčni trak, ki bo sijal na vsak dom in ga ogreval; hoče mi se vrelca, ki bode okrepčal vsaka prsa. Priznavam, da bode za to treba znatnih materialnih žrtev: slutim, da je vse to sreča dosežna le z velikimi težavami; vendar mi je vse to princip, ki se mora obistiniti, kakor hitro okolnosti dovolijo. Hočem svobodo poučevanja pod nadzorstvom naroda, pod nadzorstvom lajnikov. Guizot je dejal: V zadevah prosvete, pri poučevanju naroda mora biti država lajik.

Česa pa nočem? Nočem, da bi v šolah naših bil vzduh nasičen s kadilom, da bi škofje sedeli v najvišjem šolskem svetu — nočem, da bi bil sprejet Fallouxov predlog. Vidim v njem roko klerikalcev in tesno mi je... zakaj prijatelj sem svobode! Ni mi prišlo še nikdar na misel, da bi poskribiral versko poučevanje. Vem dobro, da ga nam je baš sedaj treba bolj nego kdaj poprej. Jaz hočem učenje Kristusove cerkve, ne pa učenja Farizejcev; jaz hočem verski pouk, ne pa pouk hinavstva; jaz hočem ljubezen in pravico v čistem otroškem srcu, ne pa sovraštva in predsodkov.

In zato sem proti predlogu.

Ne zasledujem nobene osebe v tem-le zboru, ne tožim nikogar, ali pravim, da tu plava jezuitski duh!

Ne vidim ga, ali za to ima on tenko uho in me sliši. Zato govorim naravnost k njemu! Vedite torej, da bi nikdar ne zaupal otroka vašim rokam; zakaj vi bi mi ga izkazili v imenu svobode. Star je običaj vaš, da vsekdar, kadar skujete nekako novo verigo, zakličete: evo svobode! Da, vi vsako proskribiranje imenujete osvobojenim.

Nimam jezuitov za cerkev, kakor nimam bresta za hrast. Jezuiti so parasitje cerkve, katero zato nazivajo svojo mater, da jim služi za deklo.

Pustite cerkev, to pravo cerkev, kakršno je hotel Kristus, na miru! Ta ne hrepeni po gospodstvu, ta je v sebezatajevanju velečastvena; ta ni velika v komplotih, temveč v pokori. Pravo versko poučevanje je usmiljena sestra pri postelji bolnika, je sveti Vincencij de Paula, kateri skrbi za okužence, je škof marsejski sredi ginečih od kolere, je oni nadškof pariški, ki dviga križ nad jekom državljanske vojske, ne boječ se smrti. Ta cerkev Kristusova je hotela prinesiti ljudstvu miru, ali klerikalna, jezuitska stranka ji je napovedala boj. Ta cerkev je pravila ljudskemu duhu: ti si nesmrtnik — ali jezuitska stranka že od prvih vekov dviga rame, da ubije ljudskega duha, da uniči vsako misel, vsak napredek njegov. Ona je bila, ki je filozofa Campanella mučila; ona je bila, katera je Jana Husa izročila plamenom, ona je bila, ki je vrgla Kolumba v ječo zato, ker je ljudstvu razkril novi del sveta...

Ko bi bil ljudski mozeg knjiga, bi črtali in mazali po njem... oh, gorjel! In vi še hočete, da vam izroče narodi vzgojevanje!? Poglejte na svoje učence na Špansko, v Italijo!... Vi hočete „svobodo poučevanja?“ To je: vi hočete imeti privilegij, da bi bili oproščeni od nadzorstva naroda, da bi razen vas se ne smel nihče brigati za šole, v katerih se vzgojuje ljudstvo. — To je vaša „svoboda“: ničesar ljudstva ne naučiti.

Poglejte v Italijo, od katere se je vsa Evropa naučila brati, a sedaj, hvala edino vam, sama čitati ne zna; a Španija, v katero je najprvo sedla rimska kultura, je dobila od klerikalizma kot doto sveto inkvizicijo, katera je oddala plamenu preko pet milijonov ljudi...

Klerikalna stranka, katera je Italijo skazila, katera je Španijo uničila, se hoče polastiti sedaj i Francije.

Ali bodite pozorni s svojo dobro voljo! To je zapeljiv poskus, ali tudi nevaren. Iz njega morejo nastati strašne posledice, ne toliko samo za vas, kateri hočete religijo prenesti iz zakristije in izpovednice na javno tržišče.

Vi mi ne zaupate, vi me slabo razumete. No, hočem vas vsaj še varovati. Oprt na svojo minuloost, smem reči, da je Franciji potreba reda, ali pravega reda, ki ne počiva v tišini, temveč v delu, ne v konfisciranju misli, temveč v razširjevanju idej! — Kako? Vi zakonodajavci, vi hočete Francijo zadržati v njenem razvoju? Vi hočete udušiti duha v njenih sinovih, da naredite iz njih prazne mumije? Vi snivate na negibljivosti sredi vekov napredka in nadej? Vi pokazujete nemoč sredi toliko volje? Pravim vam z enim kolenom že v grobu stoje: Vi, kateri nočete nikakega napredka, imeli boste revolucijo. Glasujem proti načrtu.

„Sl. N.“